

Słowo wstępne

Oddajemy do rąk Czytelników opracowanie komentarzowe zawierające nowe spojrzenie na kwestie etyczne zawodu adwokata i radcy prawnego. Są to zawody zaufania publicznego, podlegające szczególnemu reżimowi prawnemu i deontologicznemu, co ma związek z funkcją społeczną i sprofesjonalizowaniem obydwu zawodów. Funkcja ta polega na świadczeniu pomocy prawnej według zastanych i współtworzonych m.in. przez praktykę prawniczą wzorców określonej kultury prawnej. Profesjonalista, który pełni taką funkcję, powinien mieć świadomość wagi prezentowanych postaw etycznych wobec prawa dla kształtowania tej kultury. Powinien wykonywać swój zawód w sposób uczciwy i etyczny, ponieważ nawet sprawiedliwe prawo staje się niemoralne wtedy, gdy stosuje je prawnik nieuczciwy. Prawo i rozumiejący je jurysta tworzą swoistą jedność; prawnik nadaje znaczenie tekstom prawa jako podmiot etyczny, uczestnik kultury prawnej i dyskursu prawniczego¹.

Członkowie samorządu adwokackiego i radcowskiego przy wykonywaniu zawodu podlegają obowiązującemu prawu, zasadom deontologicznym oraz regulaminom wykonywania zawodu². Elementy te łącznie tworzą etos zawodu adwokata i radcy prawnego, mający wpływ na zawodowe zachowania tych prawników oraz na społeczne postrzeganie profesji adwokata i radcy prawnego. Etos stanowi także punkt odniesienia dla oceny adwokackiej i radcowskiej praktyki prawniczej.

Normy etycznozawodowe i zasady wykonywania zawodu zebrane są w obowiązujące zbiory potocznie nazywane kodeksami etycznymi, których zawartość merytoryczna jest przedmiotem niniejszego komentarza.

¹ Por. *M. Zirk-Sadowski*, Uczestniczenie prawników w kulturze, PiP 2002, Nr 9, s. 7, 11.

² Ustawa z 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze, t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1999 ze zm.; ustawa z 6.7.1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 233 ze zm.; Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej) z 10.10.1998 r. ze zm., t.j. z 14.12.2011 r.; Kodeks Etyki Radcy Prawnego z 22.11.2014 r.

W pierwszej – ogólnej – części niniejszego opracowania zawarte jest syntetyczne omówienie wybranych – spośród podstawowych – zagadnień odnoszących się do kodeksów etycznych i kwestii powiązanych. Rozdział 1 poświęcony jest praktyce adwokackiej i praktyce radcy prawnego jako profesji, ukazuje proces profesjonalizacji zawodu adwokata i radcy prawnego, etapy tego procesu, jego znaczenie i funkcje.

W rozdziale 2 postawione jest pytanie o świadczenie pomocy prawnej jako usługi oraz o status radcy prawnego i adwokata jako przedsiębiorcy.

Rozdział 3 zawiera wyjaśnienie takich pojęć jak obowiązek prawny, deontologiczny, etycznozawodowy i etyczny.

Rozdział 4 odnosi się do podstawowego problemu roli i funkcji kodeksów etyki zawodowej w zawodach adwokata i radcy prawnego, w tym ich funkcji edukacyjnej, gwarancyjnej, budowy wizerunku, integracyjnej, wyznaczania granic dyskursu prawnego oraz funkcji orzeczniczej. Kodeksy pozwalają przede wszystkim budować reguły rozstrzygnięcia w sprawach dyscyplinarnych, a także rekonstruować role społeczne adwokatów i radców prawnych, co ma znaczenie tak dla realizacji funkcji orzeczniczej kodeksów, jak i w procesie wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego. Zagadnieniem o wielkiej wadze orzeczniczej, mającym bezpośrednie przełożenie na status i znaczenie etyk zawodowych, jest kwestia podstaw wymierzania kar dyscyplinarnych, dopuszczalności ich wymierzania i egzekwowania – na podstawie samych kodeksów deontologicznych w odniesieniu do zachowań stanowiących przewinienia dyscyplinarne nieregulowane ustawowo. Zarysowana w orzecznictwie tendencja, nieuznająca autonomii etyk zawodowych w tym zakresie, jest przedmiotem krytyki w rozdziale 4 opracowania. W rozdziale tym ukazany jest także proces i historia kodyfikacji zasad etyk zawodowych obu zawodów prawniczych w Polsce, a także formalny status kodeksów etycznych. Regulacje etyczne przeszły ewolucję, na co zwraca się uwagę w prezentowanym opracowaniu, od kodeksów etycznych w ścisłym znaczeniu do zbiorów reguł profesjonalnego wykonywania zawodu i odpowiedzialności zawodowej. Ocena instytucji kodeksów etyk zawodowych pozostaje kwestią sporną, na co wskazuje się w tym rozdziale. Kontrowersje dotyczą potrzeby uchwalania kodeksów, zakresu regulacji, podstawy obowiązywania i legitymacji sankcjonowania przewinień dyscyplinarnych, a ponadto oddziaływania na świadomość etyczną środowiska zawodowego, postaw moralnych, motywacji przestrzegania zasad etycznozawodowych itp.

Rozdział 5 części ogólnej poświęcony jest bardzo ważnej kwestii odpowiedzialności etycznozawodowej za treść prawa wszystkich prawników, w tym adwokatów i radców prawnych, którzy wypowiadają się na temat prawa przy świadczeniu pomocy prawnej. Pomoc prawna prawie zawsze sprowadza się do konieczności ustalenia, jaka jest treść prawa. Próba zakreslenia ram tej odpowiedzialności skłania Autora rozdziału 5 do postawienia pytania o etyczny wymiar podejmowania się przez prawników prowadzenia „spraw beznadziejnych”.

Analiza kodeksów deontologicznych pozwoliła Autorom części ogólnej stwierdzić, że regulacje kodeksowe nie wyczerpują całokształtu zagadnień etycznozawodowych, lecz stanowią co najwyżej „minimum moralności zawodowej”. Kodeksy zasadniczo zajmują się jedynie wycinkiem etyki zawodowej. Twórcy kodeksów pozostawiają do indywidualnej decyzji prawnika, opartej na intuicji moralnej i aspiracjach etycznych, stosowanie w sprawach zawodowych etyki aspiracji i dążeń. Z zaniechania regulacji niektórych obowiązków w kodeksach deontologicznych wywodzona jest czasem swoboda – a nawet dowolność – działania w sferze nieobjętej regulacją. Pogląd taki nie zasługuje na uznanie w oczach Autorów komentarza.

Część II opracowania zawiera komentarz do etyki adwokackiej, zaś część III do etyki radcowskiej.

Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu uchwalony w 1998 r. ma już swoją tradycję, orzecznictwo i doczekał się godnego miejsca w historii adwokatury, które warto skonfrontować z potrzebami współczesności. Nowy Kodeks Etyki Radcy Prawnego natomiast obowiązuje od 1.7.2015 r. W związku z nowymi kompetencjami radców prawnych, wynikającymi ze zmian w obowiązujących przepisach prawnych, niektóre z komentowanych postanowień etycznych wymagały szerszej charakterystyki i komentarza autorskiego, jak np. instytucja tajemnicy zawodowej czy reklama usług prawniczych. Choć nowy Kodeks Etyki Radcy Prawnego w wielu miejscach bezpośrednio nawiązuje do postanowień kodeksu obowiązującego do 30.6.2015 r. oraz Kodeksu Postępowania dla Prawników Europejskich z 2006 r., stanowi nową regulację, nieugruntowaną jeszcze w orzecznictwie dyscyplinarnym, którą trzeba odczytać zgodnie z duchem czasu. Warto na marginesie dodać, że zarówno krajowe, jak i międzynarodowe prawnicze zbiory zasad etycznych wskazują na podobieństwo i uniwersalizm deontologii prawniczych, ale mogą być także postrzegane jako wyraz tendencji globalistycznych w kulturze prawniczej. Zbiory te są ponadto przejawem zjawiska obowiązywania jednolitych, ponadnarodowych standardów prawniczych, których źródłem jest ukonstytuowana w ramach określonej kultury wspólnota prawnicza.

Komentarz do poszczególnych postanowień Kodeksu etyki adwokackiej i radcowskiej ilustrowany jest 160 kazusami i podobną liczbą orzeczeń dyscyplinarnych ze zbioru publikowanego w serii Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego. Wybrane orzeczenia ukazują podstawowe dylematy moralne na tle kodeksów etycznych i sposoby ich rozwiązywania w praktyce orzeczniczej. Nie w każdym jednak przypadku możliwe było wskazanie orzecznictwa dyscyplinarnego. Sugeruje to albo znikomą szkodliwość niektórych przewinień dyscyplinarnych, która manifestuje się brakiem aktywności działania rzecznika dyscyplinarnego, albo rozstrzygnięcie konfliktów/sporów adwokatów i radców prawnych na drodze polubownej, albo niską wrażliwość etyczną członków samorządu adwokackiego i radcowskiego. Brak orzecznic-

twa w niektórych kwestiach może oczywiście także być wynikiem wypracowania stabilnych i niekontrowersyjnych wzorców postępowania, co sprawia, że nie dochodzi do sytuacji wymagających instytucjonalnej ingerencji organów samorządowych, bo większość się do tych wzorców stosuje. Niektóre komentarze – w uzupełnieniu – zawierają kazusy pochodzące od Autorów, w szczególności gdy nie udało się znaleźć orzecznictwa dyscyplinarnego.

Mamy nadzieję, że prezentowany komentarz zwróci uwagę Czytelników na wiele kwestii etycznych zawartych *explicite* albo *implicite* w regulacjach kodeksowych, przybliży problematykę etyczną zawodu adwokata i radcy prawnego, pobudzi świadomość etyczną prawników i przyczyni się do zajmowania właściwych postaw etycznych w procesie wykonywania tych trudnych i odpowiedzialnych zawodów prawniczych.

Łódź, 2017 r.

red. Małgorzata Król